บทที่ ๒

ห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัย

หน้าที่ของห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ได้มีผู้สรุปหน้าที่สำคัญๆของห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไว้ดังนี้[๑]

๑. เป็นสถานที่รวบรวมหนังสือ วารสาร และเอกสารต่างๆ

๒. จัดทำดรรชนี สำหรับสิ่งพิมพ์อ้างอิงที่เลือกสรรแล้วสำหรับสาขาวิชาต่างๆ

๓. จัดการแจ้งข่าวเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ใหม่ๆโดยการแจ้งให้ผู้ใช้ทราบเป็นรายบุคคล หรือแจ้งลงในสิ่งพิมพ์ข่าวห้องสมุด

๔. จัดบริการให้ยืมหนังสือและส่งวารสารหมุนเวียนให้ผู้ใช้

๕. จัดระเบียบและทำดรรชนีรายงาน เอกสาร และสิ่งพิมพ์ของสถาบันที่สังกัดอยู่

๖. จัดบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าเพื่อให้สามารถช่วยผู้ใช้ได้ทันที

๗. จัดรวบรวมบรรณานุกรม

๘. ช่วยเกี่ยวกับการตรวจแก้ต้นฉบับสำหรับสิ่งพิมพ์ที่สถาบันเจ้าสังกัดจัดพิมพ์

๙. แปลเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ภาษาต่างประเทศ

๑๐. ให้บริการเฉพาะบุคคลแบบต่างๆ

---

[๑] Lucille J. Strauss, Irene M. Shreve, and Alberta L. Brown, Scientific and Technical Libraries; their Organization and Administration, 2d ed. (New York: Wiley, 1972), pp. 28-29.

การจัดระบบห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยต่างประเทศ

สำหรับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกานั้นได้มีการถกเถียงกันเสมอมาว่า ห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยควรจัดระบบเป็นแบบใดจึงจะเหมาะสมที่สุด แมเรียน คูเปอร์ ได้สรุปไว้ในบทความเกี่ยวกับการจัดระบบของห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยว่า "การจัดระบบห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการผสมผสานระหว่างความต้องการของผู้ใช้และระบบการบริหารงานและงบประมาณของห้องสมุด"[๑]

แต่เดิมการจัดระบบห้องสมุดแบบกระจายอำนาจแยกออกไปตามแผนกวิชานับเป็นความพยายามแรกเริ่มที่จะจัดบริการห้องสมุดให้ดีที่สุด โดยมีหลักเกณฑ์ที่ว่าการที่สิ่งพิมพ์และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆได้อยู่ใกล้กับผู้ที่ต้องการใช้มากที่สุดจะเป็นการเพิ่มปริมาณการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆให้ได้ประโยชน์เต็มที่ แต่ต่อมาเมื่อห้องสมุดตามแผนกวิชาต่างๆมีการขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงาน การประสานงานและความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสาขาและห้องสมุดใหญ่ก็ทำได้ลำบากขึ้นทุกที ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างความต้องการของผู้ใช้และระบบการบริหารงานของห้องสมุดมากขึ้น[๒]

เราอาจแบ่งระบบการจัดห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยต่างๆ ออกได้เป็น ๒ ระบบใหญ่ๆ คือ

๑. การจัดระบบแบบแยกตามแผนกวิชา (Centralized Subject Divisional Organization)

---

[๑] Marianne Cooper, "Organizational Patterns of Academic Science Libraries," College & Research Libraries 29 (September 1968): 263.

[๒] Ibid., p. 358.

๒. การจัดระบบแบบศูนย์รวม (Centralized Subject Divisional Organization) ซึ่งการจัดระบบแบบนี้อาจจำแนกออกตามลักษณะการรวมดังนี้

๒.๑ การรวมเฉพาะการบริหารไว้ด้วยกัน (Administrative Centralization)

๒.๒ การรวมการบริหารและทรัพยากรทั้งหมดไว้ในที่เดียวกัน (Complete Geographic Centralization)

๒.๓ การรวมการบริหารและทรัพยากรเป็นกลุ่มๆ (Modified Geographic Centralization)[๑]

<u>การจัดระบบแบบแยกตามแผนกวิชา</u> เหมาะสำหรับสถาบันขนาดใหญ่ๆเท่านั้น เพราะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก และส่วนใหญ่แล้วห้องสมุดสาขาหรือห้องสมุดตามแผนกวิชาหรือภาควิชามักจะได้รับการสนับสนุนจากหอสมุดกลางในบางส่วน การจัดหา การจัดหมวดหมู่และทำบัตรรายการมักจะกระทำรวมกันที่หอสมุดกลาง[๒]

ตัวอย่างมหาวิทยาลัยที่จัดระบบห้องสมุดแบบแยกตามแผนกวิชาอย่างสมบูรณ์ได้แก่ มหาวิทยาลัยฮาวาร์ด จากการสำรวจพบว่า "ในปี ค.ศ. ๑๙๕๕ ได้มีศูนย์จัดทำบัตรรายการอย่างน้อยที่สุด ๔๐ แห่งโดยใช้กฎเกณฑ์ในการทำบัตรรายการแตกต่างกันออกไป"[๓]

เราอาจสรุปข้อได้เปรียบและเสียเปรียบของการจัดห้องสมุดแบบแยกตามแผนกวิชาได้ดังนี้

---

[๑] Ibid, pp. 357-365.

[๒] Ibid, pp. 358-359.

[๓] R.J. Hyman, "Harvard Universities Libraries System Development: an Inductive Study," (Unpublished paper).

ข้อได้เปรียบได้แก่

๑. หนังสือและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มีโอกาสอยู่ใกล้กับผู้ที่ต้องการใช้มากที่สุด

๒. ห้องสมุดอาจเปิดให้บริการยืมหนังสือได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมงโดยไม่มีปัญหาด้านความปลอดภัยมากนัก

๓. สามารถจัดบริการเฉพาะบุคคลได้สะดวกขึ้น

๔. ทำให้ผู้ใช้มีความสนใจและได้มีส่วนในกิจการของห้องสมุดมากขึ้น

ข้อเสียเปรียบได้แก่

๑. ทำให้เกิดการซ้ำซ้อนของหนังสือวัสดุอุปกรณ์

๒. ทำให้เกิดการซ้ำซ้อนของการเก็บบันทึกต่างๆ

๓. ทำให้เกิดการซ้ำซ้อนของบุคลากร

๔. เป็นการเพิ่มปริมาณค่าใช้จ่ายทั้งหมดเนื่องจากการซ้ำซ้อนดังกล่าวใน ๓ ข้อข้างต้น

๕. ทำให้การบริหารงานขาดประสิทธิภาพ เกิดปัญหาในด้านการประสานงาน การติดต่อสื่อสารและการร่วมมือระหว่างห้องสมุด[๑]

จะเห็นได้ว่าลักษณะที่ดีของระบบนี้คือการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้ เนื่องจากห้องสมุดมักจะตั้งอยู่ใกล้เคียงกับแผนกหรือภาควิชาที่มีผู้ต้องการใช้ห้องสมุดนั้นๆมาก บุคลากรของห้องสมุดก็ได้มีโอกาสทำความคุ้นเคยกับผู้ใช้ สามารถให้บริการผู้ใช้ได้เฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น และยังทำให้เกิดบรรยากาศเป็นกันเองที่ผู้ใช้ส่วนใหญ่ชอบ อย่างไรก็ตาม อาเธอร์ เอ็ม.แม็คแอนด์อัลลี่ ซึ่งเป็นผู้อำนวยการของห้องสมุดในมหาวิทยาลัยโอคลาโฮมาได้ให้ความเห็นว่าการจัดระบบห้องสมุดแยกตามแผนกวิชานี้เป็นผลดีต่อการบริการผู้ใช้ใน

---

[๑] Cooper, "Organizational Patterms of Academic Science Libraries," p. 359.

ระดับสูง เช่น นักศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีและอาจารย์ แต่สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีแล้ว มักไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าที่ควร[๑]

การจัดระบบห้องสมุดแบบศูนย์รวม ได้มีผู้ให้ข้อสังเกตุไว้ว่าความคิดในการรวมบริการของห้องสมุดตามแผนกวิชาต่างๆของมหาวิทยาลัย ซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๓๐ (ในสหรัฐอเมริกา) นับเป็นความก้าวหน้าที่ยิ่งใหญ่ในการบริการของห้องสมุดมหาวิทยาลัย[๒]

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการจัดระบบห้องสมุดแบบรวมอำนาจการบริหารมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะสำหรับสถาบันใหญ่ๆที่มีห้องสมุดแยกตามแผนกวิชามาก โดยจะมีผู้ช่วยผู้อำนวยการของห้องสมุดใหญ่หรือหอสมุดกลางทำงานร่วมกับผู้บริหารห้องสมุดของแผนกวิชาต่างๆ เป็นผู้ประสานงานในการวางนโยบายของห้องสมุดให้เป็นแบบแผนเดียวกัน เป็นการลดการกระจายอำนาจโดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงในด้านสถานที่ของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ[๓]

ระบบการรวมห้องสมุดไว้ในที่แห่งเดียวเป็นระบบที่เหมาะสำหรับมหาวิทยาลัยขนาดกลาง ข้อได้เปรียบของการจัดห้องสมุดแบบนี้คือ

๑. เป็นศูนย์รวมสิ่งพิมพ์วัสดุอุปกรณ์ต่างๆทั้งหมดที่จำเป็นหรือเป็นที่ต้องการของผู้ใช้ในสาขาวิชาต่างๆที่เกี่ยวเนื่องกัน

๒. เป็นการช่วยประหยัดเวลาของผู้ใช้ในการหาสิ่งพิมพ์ในหลายสาขาวิชาที่เกี่ยวเนื่องกัน

---

[๑] A.M. McAnally, "Organization of College and University Libraries," Library Trends I(July 1952): 20-36.

[๒] A.M. McAnally, "Coordinating the Departmental Library System," Library Quarterly 21 (April 1951): 113.

[๓] Cooper, "Organizational Patterns of Academic Science Libraries," p. 360.

๓. ทำให้สามารถใช้เครื่องกลในการปฏิบัติงานของห้องสมุดได้สะดวกขึ้น และสามารถจัดบริการใหม่ๆได้สะดวกด้วย

๔. ทำให้บรรณารักษ์มีโอกาสทำหน้าที่ได้ตรงตามความรู้ทางวิชาชีพแทนที่จะต้องแบ่งเวลาไปทำงานในหน้าที่ของเสมียน

๕. ทำให้สามารถควบคุมและบริหารงานได้อย่างใกล้ชิด

ข้อเสียเปรียบของระบบนี้ได้แก่

๑. ทำให้ขาดความใกล้ชิดระหว่างผู้ใช้กับหนังสือวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการ

๒. อาจทำให้ขาดความร่วมมือและความสนใจจากอาจารย์ในด้านที่เกี่ยวกับห้องสมุด[๑]

สำหรับการจัดระบบห้องสมุดแบบรวมเป็นบางส่วนนั้น เป็นการรวมสิ่งที่ดีของทั้งสองระบบเข้าด้วยกัน โดยรวมห้องสมุดของแผนกวิชาที่ใกล้เคียงกันหรือคล้ายคลึงกันไว้ด้วยกัน เช่นที่มหาวิทยาลัยบราวน์ได้มีการรวมห้องสมุดของแผนกวิชาต่างๆทางด้านวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๓๘ โดยรวบรวมห้องสมุดของแผนกวิชาชีววิทยา พฤกษศาสตร์ และจิตวิทยาเป็นห้องสมุดชีววิทยาตั้งอยู่ในตึกปฏิบัติการทางชีววิทยา ส่วนห้องสมุดของแผนกวิชาดาราศาสตร์ เคมี วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ทั่วไป ธรณีวิทยา คณิตศาสตร์ และฟิสิกส์รวมเป็นห้องสมุดวิทยาศาสตร์กายภาพตั้งอยู่ในตึกปฏิบัติการและวิจัยทางเคมี ห้องสมุดทั้งสองแห่งนี้แยกกันทั้งในด้านสถานที่ตั้ง การบริหาร และการดูแลรักษา รับผิดชอบโดยหน่วยงานที่ห้องสมุดนั้นๆตั้งอยู่ สิ่งที่ดีเด่นในการจัดห้องสมุดแบบนี้ก็คือ เป็นการรวมห้องสมุดย่อยๆเข้าด้วยกันเป็นสองแห่งตั้งอยู่นอกหอสมุดกลางแทนที่จะนำห้องสมุดทั้งหมดมารวมกันในที่แห่งเดียว เป็นแผนกวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของหอสมุดกลางเพียงแผนกเดียวเนื่องจากสภาพสถานที่มีความเหมาะสมมากกว่าที่จะรวมห้องสมุดทั้งหมดไว้ในที่เพียงแห่งเดียว[๒]

---

[๑] Ibid., pp. 360-361.

[๒] Ibid., p. 362.

จากนี้จะเห็นได้ว่าแต่ละสถาบันควรจะจัดระบบห้องสมุดให้เหมาะสมกับสภาพทางการศึกษา การบริหาร ผู้ใช้ และสถานที่ของแต่ละแห่ง โดยไม่อาจสรุปลงไปว่าการจัดห้องสมุดแบบใดดีกว่ากัน การจัดระบบห้องสมุดที่ดีจะต้องเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้และอยู่ในขอบเขตที่สามารถจะทำได้[๑]

ดี.เอ.เวลส์ ซึ่งเป็นหัวหน้าแผนกวิชาฟิสิกส์ของมหาวิทยาลัยซินซินเนติได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของหัวหน้าแผนกวิชาฟิสิกส์ของมหาวิทยาลัยอื่นๆ เกี่ยวกับการจัดหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ในรูปแบบของการกระจายอำนาจและการรวมอำนาจ โดยการส่งแบบสอบถามรวม ๑๒๒ ฉบับ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาในการรวมห้องสมุดของมหาวิทยาลัยซินซินเนติเป็นแห่งเดียว ซึ่งขัดแย้งกับความต้องการของอาจารย์ส่วนใหญ่

จากการสำรวจได้ผลดังนี้ ผู้ตอบส่วนใหญ่ ๔๔ คนสนับสนุนการจัดห้องสมุดแบบกระจายออกตามแผนกวิชาต่างๆ ๑๗ คนไม่ออกความคิดเห็น และอีก ๓ คนเห็นด้วยกับการรวมห้องสมุดเป็นแห่งเดียวกัน[๒]

ในขณะเดียวกันคณบดี เจสซี่ เอส.เชียรา แห่งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์มหาวิทยาลัยเวสเทินรีเสริฟ ได้โต้บทความของ ดร.เวลส์ โดยสนับสนุนการจัดระบบแบบรวมอำนาจ[๓] เหตุผลของ ดร.เชียรา ได้แก่

---

[๑] Strauss, Shreve, and Brown, Scientific and Technical Libraries..., p. 13.

[๒] D.A. Wells, "Individual Department Libraries VS. Consolidated Science Library," Physics Today 14 (May 1961): 40-41.

[๓] Jesse H. Shera, "How Much Is the Physicist's Inertia Worth ?" Physics Today 14 (August 1961), p. 133-156.

๑. จะทำให้เกิดความสะดวกสำหรับนักศึกษาในการใช้ แม้ว่าจะตรงกันข้ามกับความรู้สึกของอาจารย์บางก็ตาม

๒. มีความสำคัญต่อหลักสูตรที่เกี่ยวเนื่องกัน

๓. ทำให้ได้เปรียบทางด้านเศรษฐกิจ

๔. ทำให้ปรับปรุงการบริการและหนังสือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆได้ดีขึ้น

๕. ทำให้สามารถที่จะนำระบบเครื่องจักรกลมาใช้ได้ง่าย

เหตุผลดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นเหตุผลที่ ดร.เชียราเห็นว่าควรจะเป็นทรรศนะใหม่สำหรับการบริการของห้องสมุดซึ่งอาจารย์ควรได้รับรู้และเข้าใจ เนื่องจากความสำเร็จของระบบการจัดห้องสมุดแบบรวมอำนาจนี้จะขึ้นอยู่กับความเห็นพ้องด้วยของคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยว่าระบบดังกล่าวเป็นระบบที่ดีที่สุดในการให้บริการแก่ผู้ใช้ส่วนใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ภายในขอบเขตของงบประมาณที่จะเป็นไปได้[๑]

อย่างไรก็ตามการจัดระบบห้องสมุดแบบรวมอำนาจแยกตามสาขาวิชา (Centralized subject divisional organizations) ดูจะเป็นระบบที่เหมาะสมที่สุดสำหรับความต้องการและนิสัยในการใช้ของนักวิทยาศาสตร์ โดยไม่ขัดต่อระบบการบริหารและงบประมาณของห้องสมุด นอกจากนี้ยังใช้ได้กับสถาบันหลายขนาดด้วย[๒]

---

[๑] N.N. Nicholson, "Centralization of Science Libraries at John Hopkins University," in Rutgers University Graduate School of Library Service, Studies in Library Administrative Problems (New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1960), pp. 133-156.

[๒] Cooper, "Organizational Patterns of Academic Science Libraries," p. 363.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

นอกจากปัญหาที่มีการถกเถียงกันมากเกี่ยวกับการจัดระบบห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแล้ว อีกปัญหาหนึ่งที่มีการถกเถียงกันไม่น้อยได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับการจัดห้องสมุดสำหรับนักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะแยกจากนักศึกษาระดับชั้นที่สูงกว่าระดับปริญญาตรี

การแยกการให้บริการห้องสมุดสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีและนักศึกษาระดับที่สูงกว่านี้ เป็นที่นิยมกันแพร่หลายในมหาวิทยาลัยใหญ่ๆของสหรัฐอเมริกา สาเหตุส่วนใหญ่ก็เนื่องมาจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี รวมทั้งการที่สิ่งพิมพ์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ห้องสมุดยังเน้นการจัดหาสิ่งพิมพ์สำหรับการค้นคว้าวิจัย ประกอบกับความไม่สะดวกในการใช้ห้องสมุดเนื่องจากสถานที่คับแคบไม่เพียงพอกับปริมาณของนักศึกษาที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ห้องสมุดสำหรับนักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะจะมีลักษณะต่างจากห้องสมุดของมหาวิทยาลัยตามปกติ ๖ ประการคือ

๑. เป็นการให้บริการโดยชั้นเปิด นักศึกษาสามารถเข้าถึงหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ได้ดีกว่าห้องสมุดรวม ซึ่งมักจะไม่เปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าถึงหนังสือโดยตรง

๒. เป็นการรวมบริการต่างๆสำหรับนักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะ

๓. เป็นการให้บริการหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่เลือกสรรค์มาแล้วโดยเฉพาะ

๔. เป็นการพยายามที่จะใช้ห้องสมุดให้เป็นเครื่องมือช่วยในการสอน

๕. เป็นการให้บริการพิเศษนอกเหนือจากบริการที่ห้องสมุดเฉพาะเพื่อการ

---

[๑] I.A. Braden, "Separately Housed Undergraduate Library," College & Research Libraries 29 (July 1968): 281.

ค้นคว้าวิจัยจัดบริการ

๖. เป็นการจัดอาคารสถานที่สำหรับใช้เป็นห้องสมุดโดยคำนึงถึงลักษณะการใช้ของนักศึกษาปริญญาตรีเป็นหลัก [๑]

ในระยะแรกเริ่มเมื่อมหาวิทยาลัยมีการขยายหลักสูตร และห้องสมุดก็ได้ขยายการจัดหาสิ่งพิมพ์เพื่อการค้นคว้าวิจัยเพิ่มมากขึ้น ห้องสมุดหลายแห่งได้จัดส่วนหนึ่งของห้องสมุดไว้สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี เช่นที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย [๒] มหาวิทยาลัยชิคาโก [๓] และมหาวิทยาลัยซินซินเนติ [๔] ซึ่งได้จัดห้องพิเศษไว้สำหรับบริการแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีโดยเฉพาะ โดยมีสิ่งพิมพ์ตั้งแต่หนึ่งหมื่นเล่มขึ้นไป

มหาวิทยาลัยที่จัดห้องสมุดสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีโดยเฉพาะเป็นแห่งแรกได้แก่มหาวิทยาลัยฮาวาร์ด โดยจัดตั้งขึ้นที่ห้องสมุดลามอนท์ในปี ค.ศ. ๑๙๔๙ [๕] ห้องสมุดลามอนท์นี้ได้ใช้ระบบการจัดหมวดหมู่หนังสือและสิ่งพิมพ์ต่างๆอย่างง่าย โดยมีเลขหมู่หนังสือที่มีจุดทศนิยมไม่เกิน ๑ ตำแหน่ง เพื่อให้นักศึกษาหาหนังสือได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังได้จัดทำคู่มือสำหรับหัวเรื่องเรียงตามลำดับอักษรวางไว้ตามจุดต่างๆในห้องสมุด เพื่อนักศึกษาจะได้ใช้ได้สะดวก [๖] นอกจากฮาวาร์ดแล้วยังมีมหาวิทยาลัยอีกหลายแห่งที่จัดห้องสมุดเพื่อให้บริการแก่นักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะขึ้น

---

[๑] Ibid.

[๒] Wyman S. Parker, "The Vital Core," College and Research Libraries 14 (July 1953): 274.

[๓] Stanley E. Gwynn, "The College Library at the University of Chicago," College & Research Libraries 14 (July 1953): 267.

[๔] Parker, "The Vital Core," p. 274

[๕] Metcalf, "The Lamont Library," p. 29.

[๖] McAnally, "Library Science to Undergraduates: A Symposium," p. 270.

อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยหลายแห่งยังเห็นว่าการจัดตั้งห้องสมุดสำหรับนักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะไม่ใช่คำตอบที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาด้านสถานที่และการตอบสนองต่อความต้องการของนักศึกษาระดับปริญญาตรี เช่น มหาวิทยาลัยโคลัมเบียและมหาวิทยาลัยไรซ ซึ่งเห็นว่าการจัดแยกสิ่งพิมพ์สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีไว้ต่างหากในห้องสมุดเดิมก็เป็นการเพียงพอแล้ว นอกจากนี้ วิลเลี่ยม ดิกส์ ซึ่งเคยเป็นบรรณารักษ์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยไรซ และต่อมาได้เป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยพรินส์ตันได้กล่าวไว้ว่า

> หน้าที่ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยคือการให้การศึกษา ไม่ใช่การให้ความสะดวกแก่นักศึกษาในการเข้าถึงหนังสือ โดยเฉพาะหนังสือที่ได้รับการเลือกสรรค์มาแล้วว่าเหมาะสมหรือดีที่สุดสำหรับสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง นักศึกษาควรได้มีโอกาสอยู่กับหนังสือทั้งหมดไม่ใช่เฉพาะบางเล่มที่เลือกสรรค์มาแล้ว เพื่อจะได้มีประสบการณ์ในการใช้หนังสือซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป การที่นักศึกษาได้มีโอกาสใกล้ชิดกับหนังสือที่สูงกว่าระดับความรู้ของตนบ้างจะเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการศึกษา เมื่อนักศึกษาได้รู้ว่ามีหนังสือนั้นๆอยู่ จะทำให้นักศึกษามีโอกาสที่จะใช้หนังสือเหล่านั้นต่อไปในอนาคตได้มากขึ้น

ทฤษฎีของ ดร.ดิกส์ ดังกล่าวนี้ใช้ได้ผลดีสำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยขนาดเล็กๆที่มีหนังสือน้อยกว่าครึ่งล้านเล่มเท่านั้น เนื่องจากห้องสมุดดังกล่าวสามารถเก็บหนังสือไว้ในหอสมุดกลางเพียงแห่งเดียวได้ และนักศึกษาก็ไม่มีปัญหาในการเข้าถึงหนังสือของห้องสมุดด้วย แต่ในมหาวิทยาลัยใหญ่ๆซึ่งมีหนังสือและสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับการค้นคว้าวิจัยจำนวนมาก และนักศึกษาก็มีจำนวนมากทั้งระดับปริญญาตรีและที่สูงกว่า ในห้องสมุดเช่นนั้น นักศึกษาปริญญาตรีมักจะกลายเป็นพวกที่ถูกละเลยหรือมีความสำคัญน้อยลง การจัดห้องสมุดใหม่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหานี้ รวมทั้งปัญหาด้านอาคารสถานที่ซึ่งไม่เพียงพอด้วย ความสำเร็จของการจัดห้องสมุดสำหรับ

---

[๑] William S. Dix, "Library Service to Undergraduates: Undergraduate Libraries," College and Research Libraries 14 (July 1953): 271.

นักศึกษาปริญญาตรีนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะ ๒ ประการคือ ห้องสมุดจะต้องนำใช้และกระตุ้นความสนใจในการใช้ทั้งที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนบุคลากรและการบริการ และห้องสมุดจะต้องมีสภาพเป็นสาขาที่ขยายออกมาจากห้องสมุดเพื่อการค้นคว้าวิจัย เป็นห้องสมุดที่จัดขึ้นเพื่อประโยชน์ของนักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะ ไม่ใช่เป็นห้องสมุดที่จัดแทนหอสมุดกลาง[๑]

นอกจากการจัดสถานที่เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะดังกล่าว คือจัดห้องสมุดเฉพาะหรือจัดส่วนใดส่วนหนึ่งของห้องสมุดใหญ่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะแล้ว บรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดยังควรคำนึงถึงการกระตุ้นให้นักศึกษาเข้าใช้ห้องสมุดดังกล่าวให้มากขึ้น เพื่อให้ห้องสมุดสามารถปฏิบัติหน้าที่ในด้านส่งเสริมการศึกษาได้เต็มที่

เราอาจจำแนกการบริการของห้องสมุดต่อนักศึกษาปริญญาตรีออกได้เป็น ๒ ประการคือ

๑. การสนับสนุนให้เกิดความต้องการที่จะใช้ห้องสมุด (Encouraging demand)

๒. ตอบสนองต่อความต้องการนั้นให้เป็นที่พอใจ (Satisfying the demand)[๒]

การที่ผู้ใช้จะมาใช้ห้องสมุดนั้นส่วนใหญ่มักจะมีจุดมุ่งหมายอยู่แล้ว เราอาจจำแนกความคาดหมายของผู้ที่มาใช้บริการห้องสมุดออกได้เป็น ๔ รูปแบบใหญ่ๆคือ

๑. ความคาดหมายที่จะใช้ห้องสมุดเพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างความรู้ทั่วไปให้แก่ตนเอง

---

[๑] Mills, "Separate Undergraduate Library," p. 156.

[๒] P.B. Durey, "University Library Service to Undergraduates," International Library Record 5 (July 1973): 324.

๒. ความต้องการที่จะหาข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษาวิจัยต่อไป

๓. ความต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือแนะนำในการศึกษาค้นคว้าเมื่อประสบปัญหาการใช้บริการห้องสมุด

๔. ความต้องการที่จะได้เห็นความเป็นระเบียบของห้องสมุด ทั้งด้านเทคนิคการจัดห้องสมุดซึ่งจะอำนวยให้การศึกษาค้นคว้าเป็นไปได้โดยสะดวก รวมทั้งภาวะแวดล้อมและเจ้าหน้าที่ผู้อำนวยความสะดวกในการบริการของห้องสมุด[๑]

แม้ว่าผู้ที่จะมาใช้ห้องสมุดมักจะมีจุดมุ่งหมายอยู่แล้ว แต่สภาพของห้องสมุดหากไม่อำนวยความสะดวกในการใช้ก็อาจทำให้ผู้ที่จะมาใช้เกิดความท้อถอย และไม่สามารถดึงดูดผู้ใช้อื่นๆให้เกิดความสนใจที่จะมาใช้ห้องสมุดได้ ราฟ อี.เอลส์เวิรธ และโฮเบริก พี.วากัคเนอร์ ได้ให้ข้อควรพิจารณาในการเตรียมการเพื่อการจัดบริการห้องสมุดให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ว่ามีข้อควรคำนึงถึง ๓ ประการคือ

๑. ควรคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในทุกๆด้าน ทั้งในแง่ของเจ้าหน้าที่ห้องสมุด บรรณารักษ์ และในแง่ของผู้ใช้ทั้งหมด เช่นสถานที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ห้องสมุด บริเวณที่อ่านหนังสือของผู้ใช้ตลอดไปจนถึงส่วนที่ใช้สำหรับกิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น ห้องประชุม ห้องฉายภาพยนตร์ เป็นต้น

๒. ควรคำนึงถึงวัสดุอุปกรณ์ของห้องสมุดในแง่ของปริมาณ คุณภาพ และประเภท เช่น โสตทัศนวัสดุอื่นๆที่นอกเหนือไปจากสิ่งพิมพ์ต่างๆ

๓. ควรคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น สถานที่ตั้งของห้องสมุด ลักษณะโครงสร้างของห้องสมุด แสงสว่าง การตกแต่งภายในและภายนอก ตลอดจนอุณหภูมิและการ

---

[๑] ชุบ กาญจประกร, "มนุษยสัมพันธ์ในห้องสมุด," ใน ที่ระลึกงานสัปดาห์ห้องสมุดครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๙ (กรุงเทพมหานคร: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙), หน้า ๑๐.

ควบคุมเสียงในห้องสมุด[๑]

สำหรับห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีก็คล้ายคลึงกับห้องสมุดอื่นๆ การที่จะสามารถให้บริการแก่นักศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีลักษณะต่างๆที่กระตุ้นความสนใจของนักศึกษา และมีวัสดุอุปกรณ์ตลอดจนบริการต่างๆให้ตรงกับเป้าหมายที่นักศึกษาต้องการ

เริ่มตั้งแต่อาคารห้องสมุดนอกจากควรจะตั้งอยู่ในที่ที่นักศึกษาไปใช้ได้สะดวกแล้ว ยังควรมีแผนผังหรือป้ายแสดงตำแหน่งหรือทิศทางที่ตั้งของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆให้สะดวกต่อการค้นหา[๒] นอกจากการจัดระเบียบที่ดีแล้วห้องสมุดยังควรจัดบริการพิเศษเพื่อช่วยในการใช้ห้องสมุดของนักศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การสอนวิธีการใช้ห้องสมุดให้แก่นักศึกษา การปฐมนิเทศห้องสมุด รวมทั้งการนำชมห้องสมุดด้วย วิธีที่นิยมทำกันมากที่สุดสำหรับนักศึกษาปริญญาตรีคือการที่เจ้าหน้าที่ห้องสมุดจัดบรรยายและนำชมห้องสมุดไปด้วย แต่ถ้าห้องสมุดมีขนาดใหญ่เกินไปหรือนักศึกษามีจำนวนมาก ก็มักจะใช้ภาพยนตร์ เทปโทรทัศน์ หรือโทรทัศน์วงจรปิดแทน อย่างไรก็ตามการใช้ภาพยนตร์ไม่ค่อยเหมาะสมนัก เนื่องจากห้องสมุดมักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังนั้นห้องสมุดส่วนใหญ่มักใช้สไลด์และเทปในการแนะนำบริการของห้องสมุดมากกว่า[๓]

---

[๑]Ralph E. Ellsworth and Hobert P. Wagner, The School Library. (New York: Educational Facilities Laboratories, 1964), pp. 45-95.

[๒]P.B. Durey, "University Library Service to Undergraduates," International Library Record 5 (July 1973): 321.

[๓]Ibid., pp. 322-323.

การสอนหรือการแนะนำให้นักศึกษารู้จักใช้ห้องสมุดอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพนี้จะเป็นพื้นฐานให้นักศึกษารู้จักการค้นคว้าด้วยตนเองได้มากขึ้น โดยไม่ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ห้องสมุดที่มีจำนวนจำกัด นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ยังสามารถบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าที่ยุ่งยากได้มากขึ้น โดยไม่ต้องเสียเวลากับคำถามง่ายๆที่นักศึกษาสามารถหาคำตอบได้ด้วยตนเอง

การแนะนำวิธีการใช้ห้องสมุดตลอดจนการให้บริการของห้องสมุดที่จะได้ผลดียังจำเป็นต้องมีบุคลากรที่เหมาะสมในการให้บริการด้วย เกี่ยวกับเรื่องนี้สเตราส์ได้อ้างความเห็นของบราวน์ไว้ว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์ควรเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีและชอบงานด้านนี้ พร้อมกับมีความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับงานวรรณกรรมทางด้านนี้ และมีความเชื่อมั่นในตนเองว่าสิ่งที่ได้ให้บริการไปในฐานะบรรณารักษ์ของห้องสมุดสำหรับค้นคว้าวิจัยนี้มีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จของโครงงานหรือหน่วยงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ[๑]

ส่วนฮันท์ให้ความเห็นว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูง มีความอยากรู้อยากเห็นและมีความจำดี นอกจากนี้ยังควรมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ต่างๆในสาขาวิชาที่ห้องสมุดให้บริการอยู่ ต้องทราบว่ามีสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องใดที่พิมพ์ออกมาบ้าง และรู้จักวิธีที่จะนำสิ่งพิมพ์เหล่านั้นมาให้บริการได้[๒]

นอกจากบุคลากรที่มีความสามารถเหมาะสมกับประเภทของห้องสมุดแล้ว หนังสือและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆของห้องสมุดก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นการใช้ห้องสมุดของนักศึกษา หนังสือและวัสดุอุปกรณ์ที่ห้องสมุดให้บริการควรตรงกับความต้องการในการใช้ของผู้ใช้ส่วนใหญ่ และควรมีปริมาณเพียงพอต่อการใช้ด้วย

---

[๑] Strauss, Scientific and Technical Libraries...," p. 43

[๒] J.W. Hunt, "Science Librarianship," Science 104 (1946): 171-173.

จี.อาร์.ไลล์ ได้กล่าวถึงความเพียงพอของหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆของห้องสมุดขั้นอุดมศึกษาไว้ว่า ความเพียงพอนั้นไม่สามารถวัดได้ในแง่ของปริมาณหรือจำนวนเท่านั้น การที่จะตัดสินว่าหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ของห้องสมุดเพียงพอหรือไม่โดยวัดจากจำนวนหนังสือที่ห้องสมุดมีอยู่เป็นการวัดที่ไม่น่าเชื่อถือเหมือนกับการวัดว่าสถาบันอุดมศึกษานั้นมีระดับดีเพียงใดจากจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในสถาบันนั้น[๑] ดังนั้นนอกจากปริมาณของหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ที่ห้องสมุดควรจะมีเป็นจำนวนให้เหมาะสมกับนักศึกษาตามมาตรฐานแล้ว ห้องสมุดยังควรมีการประเมินค่าของตนเองด้วย เพราะแต่ละห้องสมุดต่างก็มีหน้าที่สำคัญในการให้การสนับสนุนส่งเสริมนโยบายการศึกษาของแต่ละสถาบันที่สังกัดอยู่[๒] สำหรับการให้บริการแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีโดยเฉพาะนั้น ห้องสมุดควรได้พิจารณาตามความสัมพันธ์กับการใช้ของนักศึกษาด้วย นักศึกษาที่สติปัญญาสูงอาจจะต้องการใช้สิ่งพิมพ์มากๆ แต่นักศึกษาบางคนโดยเฉพาะนักศึกษาใหม่อาจเกิดความกลัวเมื่อพบกับสิ่งพิมพ์ที่มีจำนวนมากมายกว่าที่เคยใช้มา ทำให้ไม่อยากใช้ห้องสมุด ดังนั้นจึงควรคำนึงถึงการจัดหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะให้มีจำนวนน้อยลง แต่ไม่ควรห้ามไม่ให้นักศึกษาปริญญาตรีใช้ห้องสมุดซึ่งเก็บสิ่งพิมพ์เพื่อการค้นคว้าวิจัยนอกเหนือจากส่วนที่จัดไว้ให้นักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะ[๓]

---

[๑] G.R. Lyle, The Administration of the College Library, 3d ed. (New York: H.W. Wilson Co., 1961), p. 399.

[๒] Morris A. Gelfand, "Techniques of Library Evaluators in the Middle States Association," College & Research Libraries 19 (July 1958): 308.

[๓] Durey, "University Library Service to Undergraduates," p. 322.

ในการคัดเลือกหนังสือและวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับผู้ใช้คือนักศึกษาระดับปริญญาตรีนี้ ตามทฤษฎีแล้วห้องสมุดควรมีหนังสือและวัสดุอุปกรณ์เสริมหลักสูตรที่กว้างขวาง แต่ในทางปฏิบัตินั้นห้องสมุดหลายแห่งมีงบประมาณตลอดจนบุคลากรจำกัด ไม่อาจขยายบริการให้กว้างขวางไปกว่าการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ตามความต้องการของหลักสูตรเท่านั้น และผู้ที่ทำการคัดเลือกหนังสือวัสดุอุปกรณ์เข้าห้องสมุดส่วนใหญ่มักเป็นบรรณารักษ์หรืออาจารย์ โดยนักศึกษามักไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเสนอรายชื่อหนังสือวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการด้วย ซึ่งถ้าหากนักศึกษามีโอกาสมีส่วนร่วมในการคัดเลือกก็อาจเป็นปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้นักศึกษามีความกระตือรือล้นในการใช้ห้องสมุดมากขึ้น เนื่องจากมีความรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของห้องสมุด เกิดความคุ้นเคยกับห้องสมุดมากขึ้น นอกจากนี้ ฟัสส์เลอร์ [๒] ได้ให้ข้อสังเกตุไว้ว่า อายุของผู้ใช้ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึงในการเลือกหนังสือสิ่งพิมพ์ทางด้านวิทยาศาสตร์ [๓]

ในกรณีที่ห้องสมุดเป็นห้องสมุดรวมทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มิใช่เพื่อบริการแก่นักศึกษาปริญญาตรีโดยเฉพาะ เรามักจะพบว่าห้องสมุดจะให้อภิสิทธิ์แก่อาจารย์และนักศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีในการยืมและใช้หนังสือและวัสดุอุปกรณ์ได้สะดวกกว่า โดยนักศึกษาปริญญาตรีมักจะได้สิทธิในการยืมหนังสือน้อยที่สุด และจากการสำรวจของ แอลลิส เมาท์ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติของห้องสมุด

---

[๑] Ibid., pp. 325-326.

[๒] Herman H. Fussler, Patterns in The Use of Books in Large Research Libraries (Chicago: University of Chicago Press, 1961).

[๓] Ellis Mount, University Science and Engineering Libraries; their Operation, collections, and Facilities, Contributions in Librarianship and Information Science, Number 15 (Westport, Connecticut: Greenwood Press, 1975), p. 67.

ทางด้านวิทยาศาสตร์พบว่า กฎเกณฑ์ในการจ่ายรับและช่วงเวลาที่ห้องสมุดเปิดให้บริการเป็นเรื่องที่มีปัญหาที่ได้รับการร้องเรียนจากผู้ใช้มากกว่าเรื่องอื่นๆ[๑]

การจัดนิทรรศการและการจัดกิจกรรมพิเศษต่างๆของห้องสมุด ก็เป็นวิธีที่จะสามารถกระตุ้นความสนใจในการใช้ห้องสมุดของนักศึกษาได้ โดยเฉพาะในกรณีที่บรรณารักษ์ต้องการเรียกร้องให้นักศึกษาสนใจในสิ่งพิมพ์บางประเภทที่น่าสนใจแต่มีผู้ใช้น้อย[๒]

นอกจากนี้การที่จะให้นักศึกษาใช้ห้องสมุดได้อย่างเต็มที่ บรรณารักษ์และอาจารย์ควรมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด แต่ในบางครั้งอาจารย์และบรรณารักษ์ก็มักจะไม่ค่อยให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยอาจารย์มักไม่แจ้งให้บรรณารักษ์ทราบความต้องการแต่เนิ่นๆเพื่อที่จะได้จัดหาหนังสือวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการมาให้ทัน และบรรณารักษ์เองบางครั้งก็จัดระเบียบการบริการซึ่งคนภายนอกเห็นว่าไม่เหมาะสมไม่ให้ความสะดวกในการใช้เพียงพอรวมทั้งทำให้ล่าช้าด้วย การที่บรรณารักษ์จะสามารถช่วยนักศึกษาปริญญาตรีได้อย่างเต็มที่นั้นจำเป็นต้องรู้ว่าอาจารย์มีจุดมุ่งหมายในการสอนอย่างไร แต่ยิ่งมหาวิทยาลัยมีขนาดใหญ่ขึ้นเพียงใดการติดต่อระหว่างอาจารย์และบรรณารักษ์ก็ยิ่งทำได้ลำบากมากขึ้น ดังนั้นควรมีการจัดบรรณารักษ์อาวุโสรับผิดชอบการติดต่อกับอาจารย์แต่ละแผนกวิชาเพื่อให้ได้ผลดีขึ้น ทำให้อาจารย์รู้สึกว่ามีตัวแทนของตนเองอยู่ในคณะผู้บริหารห้องสมุด สามารถเข้าใจและสนองตอบต่อความต้องการอันเฉพาะเจาะจงของตนได้ นอกจากนี้การให้บรรณารักษ์ได้ร่วมในการประชุมของกรรมการคณะจะทำให้บรรณารักษ์มีโอกาสทำความคุ้นเคยกับอาจารย์และเป้าหมายในการสอนได้ดีขึ้น[๓]

---

[๑] Ibid., p. 83.

[๒] Durey, "University Library Service to Undergraduates," p. 326.

[๓] Ibid., pp. 324-325.